

Postmodernitatea ez da axolagabekeria, ezta azalergia ere

Gorka MERCERO ALTZUGARAI

Berri samarra da gurean postmodernitatearen gaineko eztabaida. Auzoko batzuenan, ordea, batez ere kritika anglosaxoiarenean, badira bi hamarkada inguru jardun kritiko-kulturalaren erdigunean kokatu, hautsak harrotu eta pentsabide berritzaile bezain ezinbestekoak irekitzen hasi zenetik. Luzetsita izan dugu postmodernitatea, beraz, gurean ere sartzeko aukera eman arte. Berandutze hori dela medio, azken hogei urteotan gurean izandako gertakari literario behinenak -zer esanik ez gertakari sozial edo politikoak-ikuspegi postmodernistatik analizatzeko aukera paregabea galdu dugu. Diskurtso postmodernistak berebiziko ahala dakar gure mundu-ikuskerara agortua eraldatu eta ezagutza-, etika-zein politika-bide berriak asmatzeko. *Postmodernitateak axola handia du*. Ez gaitezen axolagabe izan bere esatekoen aurrean.

Esan bezala, berandu heldu diogu postmodernitatearen eztabaidari. Neurri batean, ez da harritzekoa. Izan ere, auzoko literatur kritika sistemen aldean, gurea abiatu berri samarra da eta zeregin ugari ditu hain giza baliabide urrirako. Azken hamarkadotan, hurbilpen teoriko-kritiko asko samarrez jabetzeko ahalegina egin behar izan du: semiotika, estrukturalismoa, harrera estetika... Horrezaz gain, euskal literaturaren ekoizpen gero eta zabalago eta interesgarriagoari zor zitzaiona aitortzeaz arduratu behar izan da. Gauzak horrela, ulergarri samarra da postmodernitateaz ahaztu izana. Behin hari buruz hitz egiten hasita, ordea, ulergaitz eta etsigarri samarra gertatzen da halako jendaurreko aurkezpen gutxiesgarri eta gaitzesgarriak aurkitzea. Izan ere, gurean hedatuen dagoen ustearen arabera, aro garaikide post-modernoak ez digu ezer onik ekarriko, azalergia eta axolagabekeria

nagusi diren aldi amoral, deitoragarri eta ahalik eta azkarren gairak beharrekotzat jo ohi baita. Uste horren adibide txiki bat ematearren, hona hemen Koldo Izagirrek postmodernitateaz galdetuta esandakoa *Volgako Batelariak*-en:

VB.- *Bide batez, zer da postmodernismoa, zuretzat? Nola ikusten dituzu kontzeptu honen inguruan egoten diren eztabaidak? Horren islarik ikusten al duzu euskal literaturan?*

KI.- Ez daukat ideia handirik, ez ditut segitzen eztabaida horiek. Lauso batean heltzen zait zerbait, utopien gairak eta hori... Postmodernia, azken finean, ez al da nihilismo burgesa? Ideologia nagusia da, baina ez dut uste modu intelektualizatu batean heldu denik gure literaturara.¹

Azken bolada honetako ekarpen kritikoek ere antzeko bidetik jo dute. Jon Kortazarrek, kasu, postmodernitatea *axolagabekeriarekin* parekatu du.² Inñaki Aldekoak ere antzera egin du, *axolagabekeri*az bainoago *azalke*riaz hitz eginez eta azalke horri leporatuz euskal literatur sistemaren barruan kanon modernoak azken aldian 'jasan' dituen erasoen errua.³ Era horretan, badirudi biek ala biek postmodernitatea ulertzeko modu beraren alde egin dutela, funtsean postmodernitatea *denak balio du* lelo entzutetsu bezain malapartatuarekin parekatzean datzana. Ez da egia. Postmodernitateari ez zaila dena berdin. Egia da postmodernitateak erronka latza egin diola modernitatearen hatsarre eta helburuei, baita utopia kontzeptuari berari ere, baina horrek ez dakar berekin axolagabekeria edo azalke-riaren nagusigoa. Postmodernitateak, besterik gabe, erantzukizuna eta sakontasuna ulertzeko beste modu batzuk proposatu ditu, errealitateari fidelagoak zaizkion neurrian, benetakoago eta ezinbestekoagoak ere badirenak. Hitz batean esanda, modernitateak ez dauka ardura eta sakontasunaren monopolioa; are gehiago, balio postmo-

1 Volgako Batelariak, 'Koldo Izagirri elkarrizketa', *Volgako Batelariak. Literatur inoizkari kosakoa* (2006-07-21) http://elbar.org/blogak/volga/categorylist.html?cat_id=6

2 Jon Kortazar, *Euskal kontagintza gaur. Postmodernitate eginiko azterketa bat*, itzul. Juan Kruz Igerabide (Cuenca: Centro de Profesores y Recursos de Cuenca, 2003), 11-6. orr.

3 Inñaki Aldekoa, 'Postmodernitatea gurean?', *Egan* 58 (2006, 1/2), 141-56. orr. (152-6. orr).

dernoei muzin eginda, berak salaturiko oker berberetan erortzen dela esan liteke, axolagabekeria eta azakerian, alegia.

Berriki argitaraturiko elkarrizketa batean, Jon Kortazarrek esan du gaur egun bi eztabaida nagusi daudela postmodernitatearen inguruan: batetik, ea modernitateak banatzen den edo ez; bestetik, noiz jaio zen.⁴ Egia esan, bi eztabaidok aspaldian jo ziren itxiztat postmodernitateak bertatik. Batetik, argi dago -bati baino gehiagori akaso harrigarria suertatu arren- ez dagoela modernitateak gabeko postmodernitateak: modernitatea ez da inoiz erabat gaudituko. Bestetik, postmodernitateak ez du onartzen bata bestearengandik argi eta garbi banaturiko periodo historikoen kontzeptua, ez modu zorrotzean, behintzat.⁵ Nire ustez, argi samar dago eztabaida horien ordez, beste bi direla une honetan arduratu behar gaituztenak. Lehenik, eta artikulu honetan bertan jada azaleratu diren interpretazio kontrajarriak kontuan harturik, ezinbestekoa zaigu postmodernitatearen esanahiari buruzko eztabaidari heltzea, hau da, *zer da postmodernitatea?* Bigarrenik, bai Kortazarrek, bai Aldekoak beren ekarpenetan egokiro harturiko bideari jarraiki, funtsezkoa dirudi galdetzea ea dagoeneko postmodernitatean bizi garen ala ez, hau da, *ba al dago postmodernitateak gurean?* Hurrengo lerrootan, bi galdera horiei erantzuten salatuko naiz.

Zer da postmodernitatea?

Ezer baino lehen, maiz nahasi ohi diren bi termino ezberdintzea komeni da: *postmodernitatea* eta *postmodernismoa*. Lehena gure garaiko *kulturari* dagokio –kontzeptua bere adiera zabalenean ulertuta–, hau da, balio, sineste, ohitura, jokabide eta eraketa sozial, ekonomikoa zein politikoa garaikideei: *kultura postmodernoa* esango genuke, beraz. Bigarrena, ordea, *kultura* horren barruko jardura intelektual eta artistikoari dagokio, hau da, garaiko filosofia, teoria kritiko, literatura eta artea, oro har: horrela, *literatura postmodernista* esango

4 Juan Luis Zabala, 'Kritika oroitzeko beste modu bat da, eta guretzat oroimena garrantzitsua da' [Jon Kortazarri eginiko elkarrizketa], *Berria* (2007-06-06).

5 Bi eztabaida hauen gaineko azalpen postmodernoa sendo baterako, ikus Jean-François Lyotard, 'Rewriting Modernity', in *The Inhuman. Reflections on Time*, itzul. Geoffrey Bennington eta Rachel Bowlby (Stanford, Kalifornia: Stanford University Press, 1991), 24-35. orr.

genuke, adibidez. Garrantzitsua da banaketa honetatik abiatzea, une historiko bakoitzaren ekoizpen intelektual eta artistikoa bere testuinguru sozial, ekonomiko eta politikoaren araberakotzat hartu ohi bada ere, bien arteko dibergentziak ere nabariak izan daitezkeelako. Horixe da gure garaian gertatzen dena: postmodernitatea eta postmodernismoak badute zerikusirik, jakina, baina hainbat eta hainbat kontutan ez datoz bat.⁶ Are gehiago, ez da egokia garaiko *kultura* osoa postmodernotzat jotzea, ezta garaiko ekoizpen intelektual eta artistiko oro postmodernistatzat jotzea ere (geroago azaltzen saiatuko naizen bezala, nire ustez oraindik ere kultura nagusiki modernoan bizi gara, eta pentsabide zein literatura garaikide gehiena ere parametro modernistetan oinarritzen da). Hainbeste dibergentziaren aurrean, zeri deituko diogu orduan postmoderno eta zeri postmodernista? Horri dagokionez, hauexek dira hemen hartutako irizpideak eztabaidaren oinarriak finkatzearen: batetik, postmodernismoa pen-tsabide garaikidearen korrante jakin batekin parekatuko dugu, postestrukturalismoarekin, alegia; era horretara definituriko postmodernismoak, azken buruan, errealitateari begiratzeko modu berri bat dakarkigu, mundu-ikuskerara berri bat, alegia, artea zein literaturan horrek izan dezakeen isla estilistikoa alde batera utzita; bestetik, postmodernitatea mundu-ikuskerara berri horrek *kultura* garaikidean dukeen gauzapena litzateke; ez da egokia gauzapan hori ziurtzat jotzea, *kultura* batetik, eta jardun intelektual zein artistikoa bestetik, garapen-aldi desberdinetan egon baitaitezke; zentzu horretan, postmodernitateaz hitz egin beharko litzateke aipatu mundu-ikuskerara berriua *kultura* garaikidean gauzatuz doan neurrian soilik.

Postmodernismoa postestrukturalismoarekin parekatzeak pen-tsabide, filosofia eta teoria kritiko garaikidearen eremura garamatza. Berez, hainbat ildo aurki daitezke postestrukturalismoaren barruan, hala nola dekonstrukzioa, postmarxismoa, postfeminismoa, postkolonialismoa... Edonola ere, zentzu horretan ulerturiko postmodernismoak dakarren mundu-ikuskerara berria da gure ardura hemen. Zaila da postmodernismoari zor zaion guztia aitortuko dion deskribapen zehatz eta laburra egitea. Bertokoa sinesgaitz suertatuz gero, ez

⁶ Postmodernitatea eta postmodernismoaren arteko ezberdintze honetarako ikus, besteak beste, Steven Connor, *Postmodernist Culture. An Introduction to Theories of the Contemporary* (Oxford: Blackwell, 1989), 27. or.

dezala horratik gaitzets irakurleak, arren, postmodernismoa bera, egotz diezaiola bere sinesgaitzasunaren errua mezulariaren akatsari soilik. Izan ere, mezulari trakets honek zinez uste baitu postmodernismoaren baitan dagoela gure kultura biziberritu ahal izateko giltza. Deskribapenak hiru arlori erreparatuko die, ontologia, etika eta politika postmodernistei, alegia.

Postmodernismoari, esan ohi denaren kontra, ardua handia dio *egia*. Mendebaldeko filosofia osoak bezala, hark ere errealtatea deskribatu nahi izan du. Kontua da postmodernismoak ez duela onartzen bere horretan antzinateko filosofoetatik gaur arte zabaltzen den tradizio metafisikoa. Mendebaldeko tradizioan errealtatea *esentziaz* osatutzat hartu izan da. Gauzak horrela, gure tradizioak bi mailatan irudikatu izan du errealtatea: batetik, une historiko jakin bakoitzean errealtate horrek hartu duen itxuraketa edo beraren gainean gizateriak lortu duen ezagutza-maila; bestetik, errealtate ideala, esentziala, sakonekoa, benetakoa. Modernitatearen egitasmoa bitasun horretan kokatzen da ilunetik argitara, azaletik sakonera, faltsutik egiazkora daraman mugimendu bezala. Horixe bera da aurrerabide edo progresoaren kontzeptu modernoak, *Historian* zehar gero eta argitasun-, sakontasun- eta egiazkotasun-maila handiagoak eskuratzu, azken buruan gizateriaren askapenera eramango gintuzkeena. Eskema beraren arabera ulertu behar dira utopia moderno individual, sozial zein nazional guztiak, benetako *ni*aren aurkikuntza, iraultza marxista eta nazio-askapen mugimenduak, besteak beste. Postmodernismoak, bere aldetik, ez ditu egitasmo horiek errotik ezabatzen beste zerbait erabat berri proposatzeko. Halere, modernitatearen hatsarreak eraldatu eta beste modu batean berrinskribatuz, oso beselako ikuspegia eskaintzen digu entitate horien guztien gainean.

Kontua da ez dagoela esentziarik. Errealtateko entitateak ez dira *berberak*, hau da, ez dago *id*-entitate pururik. Errealtate esentzial baten ordean, postmodernismoak barne-diferentziaz osaturiko errealtate bat azaleratu du, zeinean izate edo entitateak 'ixten' edo determinatzen dituzten mugak *ekidinezin*ak diren *ihesbideez* ere osaturik dauden, izate edo entitateen *bezain berezkoa* eginez beren mugetatik kanpoaldean zein barrualdean dagoena. Horrela, entitateak zehatzezinezinak dira, erabakiezinezinak, badirena eta ez direna zorrozki mugatzeko modurik ez dagoelarik. Testuinguru honetan ulertu behar da postmodernismoaren nozio giltzarrietako bat, *bestetasuna*, alegia: ni

beti naiz 'ni' eta *beste* bat, *aldi berean*, gainera; ez dago gizarte-eraketarik –ez marxista, ez liberal– gizartea *benetan* den hori gorpuztu duela aldarrika dezakeenik, gizartea ere beti da *beste*; nazioek ez dute *berezko* mugarik, nazio bakoitza eta arrotzaren arteko mugak, une historiko jakinetan oso beharrezkotzat jo daitezkeen arren, ez dira esentzialak, nazioari ere bezain berezkoa zaio bere mugetatik kanpoaldean zein barrualdean dagoena.⁷

Dena da *beste*, beraz. Horrek, jakina, ez dakar berekin errealitatearen ukaziorik. Errealitatea hor bertan dago, gure sudur parean. Ezin dena da errealitate hori guztiz zehaztu, guztiz determinatu. Ezin dena da errealitate hori *erabat* ezagutu. Modu horretara, postmodernismoak erronka egiten dio modernitatearen *ulertze-metafisikari*, Robert Eaglestone-k dioen lez:

Ulertze-metafisika bi eratara uler daiteke: bai metodoetarako desira, bai metodoak berak bezala, zeini esker eta zeinen bidez Mendebaldar pentsabideak, hainbat modutara, *beste* zaiona barne hartu, bahitu edo kontsumitu egiten duen, eta horrela, *beste* hori berarekin berdintzen duen, berberera azpiratuz: 'oi, filosofia oroja-leal!', dio Levinas-ek Pascal aipatuz. Ulertze-metafisika zalantzan jar-tzen ez diren oso kontu oinarrizkoetan ageri da: esaterako, gure irakurtzeko moduan, historia egiteko moldeetan, edota filosofia egiteko era eta zergatietan. Postmodernismoak arreta jar-tzen du bai barne hartze-, bahitze- edo estaltze-ekintzan, bai ekintza horren aurreko erresistentzian -alegia, bestetasunaren azaleratzean, une batekoa bakarrik bada ere.⁸

Ontologia ez *esentzial*, baizik eta *diferentzial* hori dela medio, errealitateari buruzko adierazpen oro ezin da behin-behinekoa baino izan. Adierazi bakoitzaren baitan, beti ere, desberdintasuna dago.

7 *Bestetasunaren ontologia honen gaineko hainbat azalpen aurki daitezke bibliografia postestrukturalistan zehar. Famatuenetakoa bat Jacques Derrida-ren *différance* delakoaren bitartez eginkoa da. Ikus Jacques Derrida, 'Difference', in 'Speech and Phenomena' and Other Essays on Husserl's Theory of Signs, itzul. David B. Allison (Evanston, IL: Northwestern University Press, 1973), 129-60. orr. Ni neu salatu naiz beste nonbait *différance* delakoaren gaineko azalpen laburtu bat ematen. Ikus Gorka Mercero, 'Bernardo Atxagaren *Lekuak*: Obaba, edo 'Arrazol' modernoa eta orlaimen postmodernoa arteko borroka', *Lapurdum X* (2005), 127-36. orr. (130-2. orr.).*

8 Robert Eaglestone, *The Holocaust and the Postmodern* (Oxford: Oxford University Press, 2004), 4. or. Itzulpena neurea da.

Adierazle orok, beti ere, beste adierazle batera garamatza. Ez dago esanahi transzendentalik, ez dago esanahi ahistorikorik. Jacques Derrida-k esan bezala, 'ez dago deus testutik kanpo', edo era horretara errealitatea bera ukatu egiten zela zioten kritika erratuei erantzutearren bestela esanda, 'ez dago deus testuingurutik kanpo'.⁹ Hau da, dena da historikoa, dena doa aldatuz denboran zehar, *bestetasun*-eremuetan barneratu ahala. Horrek guztiak apaltasun-ariketa zorrotz batera behartzen gaitu gizakiok: ezingo dugu inoiz, Mendebaldar tradizioak desiratu bezala, errealitatearen gaineko nagusigo kognitibo erabatekorik aldarrikatu. Ontologia diferentzial bat ez zaio inoiz errendituko osoko ezagutza-egitasmo bati. Berriro ere, horrek ez du ukatzen errealitatea, ezta giza arrazoibidea edo ezagumena ere. Kontua da ez dagoela errealitatearen gaineko ezagutza 'benetako' edo esentzialik, errealitatearen gaineko *interpretazioak* baizik.

Puntu honen inguruan, hain zuzen ere, zabaldu zen duela hogei bat urte gutxi gorabehera postmodernismoaren aurkako erasorik gogorrena. Izan ere, argudiatzen zen, dena interpretazioa dela baieztatzeak ez al gaitu derrigor eramaten *erlatibismo* etsigarri batera, non justizia-asmoak gidaturiko edozein ekimen etiko edo politiko baliogabeturik geratzen den? Nola borrokatu gizarte-gauzapen ustez justuago baten alde gauzapen hori gizarteari berez dagokiona beharreen gizarteari dagokionaren interpretazio hutsa baino ez bada? Erasogorrena pentsaera marxistako filosofo- eta kritikari-talde bikain baten partetik etorri zen (Fredric Jameson, Perry Anderson, Terry Eagleton, eta abar). Puntu honetan, talde horrek planto egin eta marxismoaren egitasmo askatzaile eta lagaezinaren aurrean axolagabekeria eta erlatibismo nihilista onartezina sustatzea leporatu zion postmodernismoari. Dirudenez, puntu honetan heldu nahi izan diote Kortazarrek eta Aldekoak ere postmodernitatearen gaineko eztabaidari. Baina postmodernistek -zeinen orientazio etiko-politikoa, bide batez esanda, ez dagoen hain urruti marxistek dutenetik-argudio indartsuak zituzten beren pentsabidearen hatsarreak defendatzeko. Postmodernistek puntuz puntu erantzun diete beren aurkako akusazio guztiei. Eztabaida ez dago itxita, desadostasunek badiraute oraindik ere, baina argi eta garbi dago postmodernismoaren aurkako akusazio eta

9 Jacques Derrida, *Limited Inc.*, itzul. S. Weber (Evanston: Northwestern University Press, 1988), 148. or.

gaitzespenak ezin direla garai batekoak bezain erabatekoak izan, ez bada argudio postmodernistei setakeriaz entzungor egin nahi zaiela behintzat.

Ba al dago etika postmodernistarik? Bai, dudarik gabe, baina beste arloetan bezala, etika hori tradiziozko etika modu berezi batean deskribatu eta berrinskribatzearen prozesutik eratortzen da. Hasteko, postmodernismoak ez du onartzen badagoenik ongia eta gaizkia zehatz-mehatz eta edozein baldintzatan bereiztea ahalbidetuko digun hatsarre-multzorik. Ez dago egia transzendental eta ahistorikorik zein角度 oinarritu hutsik gabeko erabakimen unibertsalik. Azken batean, ez dago errezetarik, gure sen onak kontrakoa iradoki arren. Erabakiak hartzeko gaitasunetik eta erabaki horiek arrazoi etikoetan oinarritzeko erakutsi ohi dugun joeratik ez da zuzenean ondorioztatzen etika egon badagoelako frogarik. Gaitasun eta jokabide etikotzat hartu ohi ditugunak ez dira, berez, *erabakiezintasunak* sorrarazitako efektu edo ilusio etikoak baizik -efektu edo ilusio optikoez hitz egiten den zentzu bereberean-. Gure kulturean, kasu, indarkeriaren erabilera hatsarre etikoaren aurkako hutsegite bistakotzat jotzen da, gero eta modu indartsuagoan, dirudienez. Etikoaren eremua batetik, ez-etikoa eta indarkeriaren eremua bestetik: muga zorrotz markatu nahi da. Ederki, eragozpenik ez. Halere, kultura horrek berak, zenbait egoeratan, justifikatu egiten du indarkeriaren erabilera, esaterako defentsa bidezko edo legitimoaren kasuan. Jakina, nola ez! Gutako inor gutxik onartuko luke kanpotiko eraso etengabeen aurrean *beste masaila jartzera* behartuko gintuzkeen kode etikorik. Baina, orduan, lehendik zorrotz markaturik utzi nahi zen muga lausotzen hasten da, indarkeriari eremu etikoaren barruan tokitxo bat egiten baitzaio. Bestela esanda, ezin da jada argi eta argi zedarritu etikoa eta ez-etikoaren arteko muga. Esan liteke, akaso, argudio honek defentsa legitimoarako eskubidearen aurkezpen maltzur bati esker ezabatu duela muga hori, eta ez dagoela, berez, inongo arazorik mugari zegoen-zegoenean eusteko. Orduan, berriz, hauxe da eman litekeen arrapostua: non hasi eta non bukatzen da defentsa legitimoarako eskubidea? Nola jakin eskubide horrek noiz baimentzen digun indarkeriaren erabilera eta noiz ez? Noizean behin, tratu txarretako kasu 'berezi' batzuen berri heltzen zaigu, zeinetan emakumeek gizonezko erasotzaileak hiltzea beste irtenbiderik ez duten aurkitu. Legeak lege, jendeak emakume horien jokaera justifikatzeko joera ageri ohi du, denok daukagun defentsa legitimoari buruzko senari jarraituz edo. Kontua litzateke: noiztik ote zeuden emakume horiek etikoki baimenduta

defentsa legitimorako eskubidea modu horretan gauzatzeko? 'Maitasuna' bukatu zenetik? Lehen irain, mespretxu eta laidoak jasotzen hasi zirenetik? Beren askatasun pertsonala erabat murriztu zitzaientetik? Tratu txar psikologikoak erabat jasanezin bihurtu zirenetik? Lehen jipoitik? Bigarrenetik? Hamargarrenetik? Ehungarrenetik? Izan al zuten, *inoiz ere*, azken ekintza horretarako eskubiderik? Muga ez da garbia. Derrida parafraseatuz zera esan liteke: *ez dago etikarik tesuingurutik kanpo*. Ez dago errezeta etikorik, erabakiezintasunean eginiko aukerak baizik, alegia.

Tradiziozko etika ez onartzeak ez du berekin ekartzen postmodernismoak orientabide etikorik ez izatea. Ontologia diferentzial postmodernistaren arabera izateak edo entitateak ezin dira argi eta garbi zehaztu edo determinatu, esentzialak izan beharrean barne-diferentzia ekidinezinez osaturik baitaude. Hori da *egia*, horrelakoa da errealitatea. Hori da onartu behar duguna. Hau da, postmodernismoak hatsarre etiko bat onartzera bultzatzen gaitu, hatsarre bakarra, honako hauxe: *errealitatearen erabakiezintasuna onartu*. Bestetasunari leku egin behar diogu. Ez dago hortik aurreragoko etikarik. Hortik aurrera errealitatea zehaztaper argi batera errenditzeko ezina dago. Bestelako jokaera oro errealitatea bortxatzen ariko litzateke ezinbestez. Honi guztiari xume, eskas, gutxiegi iritzi ahal zaio, baina ongi zedarritutako etika baterako desirak ezin gaitu errealitatea ukatzera eramán.¹⁰

Etika postmodernistak, beraz, erabakiezintasunaren erdiguneraino eramaten gaitu. Baina errealitateak ekintzara bultzatzen gaitu, erabakiak hartzera, zirt edo zart egitera. Nola, ordea, ez badago erabakitzeko irizpide garbirik? Nola bultzatu inongo ekimen politikorik hartu beharreko erabakiak ezin badira justifikatu? Joera marxistako pentsalariek zorrotz kritikatu izan dute puntu hau, postmodernismoak ekimen politiko oro indargabetu egiten duela argudiatuz, nihilismora eta axolagabekeriara kondentzen gaituela salatuz. Ez da hala. Postmodernismoari, modernitateko pentsamenduari bezala, la-gaezina zaio *justiziaren* ideia. Justizia, postmodernismoarentzat ere, izate edo entitateei zor zaiona ematean datza. Kontua da ikuspegi postmodernistaren arabera ez dagoela zor den *hori* argi eta garbi zehaztu edo determinatzerik. Baina horrek ez gaitu justiziarekiko

¹⁰ Etika postmodernista honen gaineko azalpen zoragarri baterako, ikus Simon Critchley, *The Ethics of Deconstruction. Derrida and Levinas* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1999)

erantzukizunetik salbuesten. Justizia bilatu behar dugu, justuak izan garela inoiz ere aldarrikatu ezingo dugularik. Justizia bilatu behar dugu, gure erabakiak inoiz ere justifikatu ezingo ditugularik. Erantzukizuna gutako bakoitzarena da, gurea eta gurea bakarrik, ez baitugu ezoin hatsarre etikoren euskarririk gure erabakiak bertan bermatzeko. Beraz, postmodernismoak axolagabekeriara ez bultzatzeaz gain, are erantzukizun zorrotzago batekin konprometitzeko beharrean uzten gaitu.¹¹

Honainoko deskribapen honek postmodernismoaren nondik norako batzuk gainetik aurkeztu baino ez du egin. Edonola ere, akaso balioko zuen irakurlea kontura zedin postmodernismoa ez dela axolagabekeria, ezta azalkeria ere. Itzul gaitezen, orain, *postmodernitate*aren gaineko auzira. Gorago esan bezala, lerrootan ez dira postmodernitatea eta *kultura* garaikidea automatikoki berdintzen. Hori beharrean, honako hauxe da hemen postmodernitatetzat hartzea proposatuko dena: postmodernismoak definituriko mundu-ikuskerara barneraturik izango lukeen *kultura* edo aro historikoa. Argi dago, beraz, postmodernismoa bezala postmodernitatea ere ez datzala axolagabekeria- edo azalkeria-kontuetan. Galdera da: heldu al da gurerara halako postmodernitaterik?

Postmodernitatea gurean?

Egungo mundu-panoramari begiratuta, argi samar dago arestian definiturikoaren moduko postmodernitatetik urruti samar gabiltzala denok ere. Ideia postmodernistak, oraindik ere, gutxiengo intelektual eta artistiko batengan baino ez ditugu aurkituko. Mundu-mailako ordena politikoa, kasu, esentzialismo nabari batean dago oinarrituta.¹²

11 Justiziaren nozioak postmodernismoarentzat daukan garrantzi berebizikoa Derrida-ren azterlan aparta honetan egiaztatu daiteke: Jacques Derrida, 'Force of Law. The "Mystical Foundation of Authority"', itzul. Mary Quaintance, in Jacques Derrida, *Acts of Religion*, Gil Anidjar-ek editatua (Londres eta New York: Routledge, 2002), 230-98. orr.

12 Christopher Butler-ek, adibidez, nazioarteko gatazka politiko etengabeak dakartzan harira ideia postmodernistak egungo kulturaren gorpuztu ez direlako seinale gisa. Ikus Christopher Butler, *Postmodernism. A Very Short Introduction* (Oxford: Oxford University Press, 2002), 14. or. Butler-ek dioen bezala: 'Edozein egunkari-irakurlek argi eta garbi dakusa gizon zein emakumeak prest daudela gutxi-asko batak bestea egunero hiltzeko osoko kontakizunen izenean [...]'. Itzulpena neurea da.

Ordena politiko horri egiten ari zaizkion erronka nagusienak ere esentzialismo berberekoak dira.¹³ Identitate-gatazkak dira, seguru asko, egoera horren seinale garbienak, identitate nazional, erlijioso zein kulturalen gaineko gatazkak. Mundu honetan, oraindik ere, jende gehiegik dauka garbi nor den, non jarri behar dituen bestearerikoa mugak eta zer zaion zilegi muga horiek ezartzeko orduan. Horri guztiari dagokionez, mundua ez da batere postmodernoa.

Gurera itzuliz, Jon Kortazarrek tenka moduko bat ikusi du Euskal Herriko kultura garaikidean: batetik, kontsumo-gizarteko axolagabekeriaren erdian geure buruarekin gustura sentitzeko joera; bestetik, gatazka politikoaren iraupenak goi-goian mantentzen duen inkonformismoa. Kortazarren analisian, tenka hori da postmodernitateari Euskal Herrian sartzeko bide garbirik ireki ez diona orain arte¹⁴. Ni bat nator postmodernitatea gurera heldu ez delako konklusioarekin; ez, ordea, Kortazarren argudioaren abiapuntu zein garapenarekin. Kortazarrek dikotomia nagusi baten arabera ulertzen du modernitatea eta postmodernitatearen arteko aldea: *utopia vs. axolagabekeria*, alegia, modernitateak utopian sinesten duen bitartean, postmodernitateak utopiarri uko egin eta zinismo axolagabe moduko bat besarkatu nahiago du.¹⁵ Egia da postmodernitateak utopiak ukatu dituela. Ukapen horrek, halere, oinarri ontologiko, kognitibo eta etiko sendoak ditu. Ez da egia, Kortazarrek proposatu bezala, utopien alternatiba bakarra axolagabekeria denik. Begira diezaiogun Kortazarren planteamenduko tenkaren erdigunean dagoen aferari, gatazka politikoari, alegia. Kortazarren planteamenduan nazio-askapenaren alde dihardutenak dira utopiarri eusten diotenak. Horiek, noski, ezin dira axolagabetzat hartu. Nazio-askapena bigarren mailan utzi dutenak, ordea,

13 *Al Qaeda*-rekin pentsatu, esaterako.

14 Jon Kortazar, *Euskal kontagintza gaur*, gorago alpatua, 25. or.

15 Kortazarrek ez du axolagabekeria esaten. Hasieran, *indiferentzia* zioen (ikus *Euskal kontagintza gaur*, 16. or.). Azken boladan, *axolagabetasuna* nahiago du, akaso hasierako terminoak zeukan konnotazio peloratiboa saihestu eta kokagune neutroa bilatu asmoz (ikus, kasu, Juan A. Hernández, 'Postmodernitatea kontu filosofikoa da nagusiki' [Jon Kortazarri eginiko elkarrizketa], *El País* (2007-06-25) 37. or.). Halere, *axolagabetasun* horrek 'ballo batek beste batek hainbat ballo' duen alorrera baldin bagaramatza, zail da irudikatzen '-tasun' atzizkia erabiltzeko arrazoia, nik behintzat ez baitiot balioen arteko trukagarritasun horri erabateko susmo txarra baino hartzen (*Euskal kontagintza gaur*, 16. or.). Horrela, *axolagabekeria* argi eta garbi adierazi nahiago izan dut, Kortazarren planteamenduaren hondoan dagoen esanahia horixe delakoan.

axolagabekeriatan dabilta. Baina, hasteko, azken hauetako askok ez diote, berez, nazio-askapenari guztizko ukoa egin, beste balio batzuen atzetik ezarri baizik, giza bizitzari zor zaion errespetuaren atzetik, kasu. Nazionalista 'moderatu' hauen jarreraren oinarrian hatsarre modernoak daude, ez zaie dena berdin, ezin dira postmodernotzat hartu. Kontua litzateke, beraz, nazio-askapenaren beraren garrantzia zalantzan jarri dutenen kasua. Hauek al dira axolagabekeriatan dabiltzanak? Azken jarrera honen adibiderik esanguratsuena Bernardo Atxagak plazaraturiko *Euskal Hiria*ren ideia da. Honelaxe azaldu du Atxagak bere nozioa:

«Yo sueño con "ciudad vasca", además el juego de palabras me favorece; hablando en lengua vasca, Euskal Herria es "pueblo vasco" y Euskal Hiria, "ciudad vasca". Creo que la palabra ciudad en cualquier diccionario... tiene mejor eco. La ciudad, en principio, no es de nadie y es de todos, no hay un origen, nadie puede decir esta ciudad es mía porque yo llegué el primero, no, es de todos los que han llegado, de todos los que la han construido y la van a construir... Mi idea sería que pasáramos de un espacio en donde puede haber una identidad primera original, a un espacio con muchas identidades...»¹⁶

Hau ez da axolagabekeria. Hau identitate pururik ez dagoela aldarrikatzea da. Hau identitate jakin bati mugak non jarri *erabaki ezinezko* kontua dela onartzea da, errealitatearen erabakiezintasunaren aurreko *ardura* etikoa. Atxagari ez zaio dena berdin. Atxagak hiriaren berezko irekidura lotu nahi izan dio euskal identitateari, identitate orok halako irekidura baitu *berezko* ezaugarri. Ezin gara axolagabeak izan berezkotasun horren aurrean. Horrexetan datza etika postmodernista. Atxagak, azken batean, ez du euskaltasuna ukatu, bere formulazioan *euskal* izenondoak fuintsezko garrantzia baitauka: hiria, baina *euskal* hiria. Ez, Atxaga ez da *indiferentea* euskal *diferentzia* horren aurrean.

Pentsamolde hau gure kulturak ea barneratua daukan? Ez, ez dauka, noski. Postmodernitatea ez zaigu oraindik iritsi, edo hobe esanda, ez gara oraindik postmoderno bihurtu. Izpi postmodernista batzuk baino ezin ditugu oraindik sumatu, Atxagaren arestiko nozioa

16 Atxagaren hitzok Julio Medem zinemagilearen dokumental ospetsutik aterata daude: Julio Medem, *La pelota vasca. La piel contra la piedra* (Alicia Produce, S.L., 2003).

adibide. Baina, berriro ere, postmodernitatea ez datza axolagabeke-
rian; kontrara, errealitatearen aurreko ardura berri eta zorrotzago
baten garapenean datza.¹⁷

Postmodernitatea euskal literaturan?

Edo, azakeria estetikorantz al goaz?

Jon Kortazarren ekarpenaz gain, gaiaren inguruan azken boladan
plazaratu den lanik entzutetsuena Iñaki Aldekoarena da. Aldekoak
balio estetiko garaikideen auzian bildu du arreta. Kortazarrek bezala,
zantzu postmoderno batzuk baino ez ditu ikusi Aldekoak arlo horri
dagokionez, gaitzesgarriak iruditu zaizkionak. Izan ere, Aldekoaren
ikuspegiari postmodernitateak dakarrena zera da, *literatura ona* eta
txarraren arteko mugen ezabaketa.

Aldekoaren ekarpenaren mamia bere artikulua azken orrial-
deetan dago. Bertan, postmodernitatea azakeria gaitzesgarri batekin
parekatzen du. Azakeria horrek balio estetiko modernoaren iraulketa
bultzatu eta literatura ona eta txarraren arteko ezberdintasunak eza-
batzea ekar lezake. Nire ustetan, Kortazarrek egindakoaren antzera,
Aldekoak ere modu arbitrario samarrean eragotzi dio postmodernita-
teari bere ustez gaitzesgarriak diren jarrera jakin batzuen errua, hala
nola "Tropelaren belaunaldia" promozionatzeko ahaleginak, Amaia
Alvarezek aldarrikatu euskal literaturaren historiaren berrikuspen fe-
minista eta euskarara itzulitako literatura unibertsalak duen jarraipen
eskasa.

Hasteko, eta arestian garaturiko argudioa errepikatuz, literatura
postmodernista ez dago lotura azakeria, axolagabekeria edota 'de-
nak balio du' leloa arlo estetikora eramatearekin, mundu-ikuskera

17 Kortazarrek Peter Zima jarraitu du kultura garaikidearen ezaugarri nagusia
axolagabekeria dela baieztatzerakoan. Baieztapen hori, goiko argudio nagusia alde
batera utzita ere, nekez onartzekoa iruditzen zait. Une honetan gogora datozkidan
ardura sozial batzuk bakarrik aipatzearen, oroimen historikoa berreskuratzeko ahalegi-
nez hitz egin liteke, edo beroketa globalaren mehatxupean bizi garen honetan senti-
bilitate ekologiko gero eta indartsuagoaz, genero-indarkeriaren aurkako kontzientzi-
az, Irakeko gerrak gurean ere eragin zuen protestaz, etxebizitzaren salneurri eskandalaga-
rriez... Gauza horiek guztiek ez al digute batere axolarik? Ez zait iruditzen kultura
garaikidea bereziki axolagabetzat jo daitekeenik ez bada interpretazio partzial samarra
eginda.

berri bat esploratzearekin baizik, entitateen mugen lausotasuna onartzetik abiatzen den mundu-ikuskerara hori esploratzearekin, alegia. Zentzu horretan, kanonaren inguruko liskarrak, edota kanon modernoari eginiko erronkak ez dira zertan eta besterik gabe postmodernotzat jo. Are gehiago, Aldekoak aipaturiko hiru erronka horiek modernotzat jo litezke berdin-berdin.

Ikuspegi postmodernistak ez du ukatzen literatura ona eta txarraren arteko muga. Berriro ere, kontua litzateke muga hori non jarri ez dagoela zehatz-mehatz erabakitzerik. Jacques Derrida-k dioen bezala, '[I]teraturtasuna ez da esentzia natural bat, testuaren berezko ezaugarria.'¹⁸ Literatura esentzia bainoago *esperientzia* litzateke. Literatura, edo *literatura ona*, noski. Zentzu horretan, argi dago literatur teoria ez dela gauza izan *literaturtasuna* -literatura ona, alegia- zedarritzeko, eta argi izan beharko genuke dagoeneko ez dela halakorik inoiz egiteko gauza izango, literaturak beti gainditzen baitu bera izendatzeko asmatu dugun kategoria.¹⁹ Gauzak horrela, kritikari postmodernistari eskatzen zaiona zera da, bere ezintasunaren onarpena, edo bestela esanda, literaturtasuna erabakiezina dela onartzea. Hori da kritikariak har dezakeen hatsarre etiko-estetiko bakarra. Hortik aurrera, ez dago zehatz-mehatz erabakitzerik. Horrek ez du esan nahi, berriro ere, literatur ona eta txarraren arteko mugak ukatzen direnik. Baina ez dago literatur esentziarik.

Ildo horretan, batetik, ados egon gaitzke Aldekoaren asmoekin. Izan ere, literatura ona *besterik gabe* belaunaldi berriek edo emakumeek eginikoarekin parekatzea ez da irizpide onargarria. Bestetik, ordea, Aldekoaren argudioa literaturtasunaren zehaztapen zurruneji batean oinarritzen da, baztertu egin beharrekoa ikuspegi postmodernista batetik. Aldekoak dioenez, 'estetikaz haragoko balio eta interesgune berriak sartu zaizkigu jokoan', estetika horri esker argi baleude bezala literatura onaren ezaugarriak.²⁰ Kanona ezin da ezeren gotor-

18 Derek Attridge eta Jacques Derrida, "This Strange Institution Called Literature". An Interview with Jacques Derrida', in Derek Attridge (ed.), *Jacques Derrida. Acts of Literature* (London: Routledge, 1992), 33-75. orr. (44. or.).

19 Derek Attridge-k dioen bezala, ezintasun hori ezinbestekoa da, literaturari berezkoa zaio, alegia. Ikus Derek Attridge, *The Singularity of Literature* (London: Routledge, 2004), 1. or.

20 Iñaki Aldekoa, 'Postmodernitate gurean?', gorago aipatua, 155. or.

leku aldaezin bihurtu. Horrek literatura onari bideak ixtea baino ez luke ekarriko eta.

Bibliografia

- Aldekoa, Iñaki, 'Postmodernitatea gurean?', *Egan* 58 (2006, 1/2), 141-56. orr.
- Attridge, Derek, *The Singularity of Literature* (London: Routledge, 2004)
- Attridge, Derek eta Jacques Derrida, "This Strange Institution Called Literature". An Interview with Jacques Derrida', in Derek Attridge (ed.), *Jacques Derrida. Acts of Literature* (London: Routledge, 1992), 33-75. orr.
- Butler, Christopher, *Postmodernism. A Very Short Introduction* (Oxford: Oxford University Press, 2002)
- Connor, Steven, *Postmodernist Culture. An Introduction to Theories of the Contemporary* (Oxford: Blackwell, 1989)
- Critchley, Simon, *The Ethics of Deconstruction. Derrida and Levinas* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1999)
- Derrida, Jacques, 'Differance', in 'Speech and Phenomena' and Other Essays on Husserl's Theory of Signs, itzul. David B. Allison (Evanston, IL: Northwestern University Press, 1973), 129-60. orr.
- _____, *Limited Inc.*, itzul. S. Weber (Evanston: Northwestern University Press, 1988)
- _____, 'Force of Law. The "Mystical Foundation of Authority"', itzul. Mary Quaintance, in Jacques Derrida, *Acts of Religion*, Gil Anidjar-ek editatua (Londres eta New York: Routledge, 2002), 230-98. orr.
- Eaglestone, Robert, *The Holocaust and the Postmodern* (Oxford: Oxford University Press, 2004)
- Hernández, Juan A., 'Postmodernitatea kontu filosofikoa da nagusiki' [Jon Kortazarri eginiko elkarrizketa], *El País* (2007-06-25), 37. or.
- Kortazar, Jon, *Euskal kontagintza gaur. Postmodernitatetik eginiko azterketa bat*, itzul. Juan Kruz Igerabide (Cuenca: Centro de Profesores y Recursos de Cuenca, 2003)
- Lyotard, Jean-François, 'Rewriting Modernity', in *The Inhuman. Reflections on Time*, itzul. Geoffrey Bennington eta Rachel Bowlby (Stanford, Kalifornia: Stanford University Press, 1991), 24-35. orr.
- Medem, Julio, *La pelota vasca. La piel contra la piedra* (Alicia Produce, S.L., 2003)

Mercero, Gorka, 'Bernardo Atxagaren *Lekuak*: Obaba, edo 'Arrazoi' moderna eta oroimen postmodernoaren arteko borroka', *Lapurdum X* (2005), 127-36. orr.

Volgako Batelariak, 'Koldo Izagirrerri elkarrizketa', *Volgako Batelariak. Literatur inoizkari kosakoa* (2006-07-21)

http://elbar.org/blogak/volga/categorylist_html?cat_id=6 [2007ko ekainaren 10ean azkenekoz atzitua]

Zabala, Juan Luis, 'Kritika oroitzeko beste modu bat da, eta guretzat oroimena garrantzitsua da' [Jon Kortazarri eginiko elkarrizketa], *Berria* (2007-06-06)